

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 48 (1511) 2 СНЕЖНЯ 2020 г.

Сёлета адзначыць масава 100-годдзе Слуцкага збройнага чыну не ўдалося. Каронавірус і "талерантны хаджэнні па ўладу" зрабілі немагчымым атрымаць хоць які дазвол, ды і многіх актыўісташаў праста павысекла з шэрагаў.

Тым не менш, 27 лістапада, у Дзень Герояў, сабры Саюза беларускіх пісьменнікаў з'ездзілі па мясцінах, звязаных з падзеямі Слуцкага збройнага чыну. Пабывалі ў Грозаве, дзе фармаваўся другі беларускі полк, неўзабаве быў ў Літаратур-

ным музее Кузьмы Чорнага ў Цімкавічах, а ў Семежаве прымацаўші да мемарыяльнага крыжа памятны вянок "Беларускім паўстанцам - ад беларускіх пісьменнікаў".

У паездцы ўдзельнічалі старшыня і першы на-меснік старшыні ГА "Саюз беларускіх пісьменнікаў" Барыс Пятровіч і Алесь Пашкевіч, паэт і публіцыст Міхась Скобла, перакладчыца Сюзанна Паўкштэла, прэс-сакратар СБП Ціхан Чарнякевіч.

Лакальныя акцыі прайшлі і ў іншых мясцінах Беларусі і беларускага замежжа. Прэс-служба ГА "Саюз беларускіх пісьменнікаў".

20048

9 772073 703003

Багатае жніво творчасці, натхнённай Каараткевічам

Фестываль-конкурс хрысціянскай творчасці "Каласы пад сярпом тваім", прысвечаны У. Каараткевічу прайшоў 29 лістапада ў менскай евангельскай царкве "Свято Ісціны".

У праграме былі літаратурныя чытанні, спевы, гучалі вершы і ўрыйкі з паэмай і раманаў пісьменніка, дэманстраваліся творы мастацтва, фатаграфіі.

На вечарыне выступілі выкладчык вакалу, арганізатар многіх фестываляў Аляксандр Віслайскі, оперны спявак і служжка евангельскай царквы Ілля Сільчукоў, Ала Скарабагатая, Сергій Мельянец, Святлана Тоўсцік, Павел і Алена Гормаш, Эла Дзвінская і іншыя.

Адзін з арганізатораў фестываля Леанід Скарабагаты патлумачыў евангельскі сэнс назвы рамана пісьменніка "Каласы пад сярпом тваім" і распавёў пра тое, як цэнзары спрабавалі выкрасліць біблейскія цытаты з рамана, прымушалі перарабляць адзін з лепшых гістарычных твораў У. Каараткевіча.

Вечарына была арганізавана беларускамоўнай царквой "Узнясенне" і супольнасцю шматдзетных бацькоў. На ёй прысутнічала шмат сем'яў з дзецьмі.

Мэтай фестываля-конкурсу, які пра-водзіцца штогод у трох намінацыях (музы-ка, выяўленчае мастацтва, мультымедый-ная прэзентацыя) і ў сямі ўзроставых катэ-горыях, пачынаючы з 2010 года, з'яўляецца падтрымка талентавітай моладзі з шматдзетных сямей. У лепшыя часы фестываль праводзіўся ў памяшканні Белдзярфілар-

моні і меў вялікі фармат.

Прыгожыя, сімпатычныя, сяброўскія шматдзетныя бацькі Ала і Леанід Скарабагатыя не перастаюць здзіўляць сваім талентам! У канцэртнай праграме ўзялі ўдзел яны самі і іх дзецы - Вера, Марта, Аляксандра і Генрых.

А ўсяго ў сям'і - 9 дзяцей, і усе таленавітыя і музична адораныя! Госці шчыра падзякавалі гэтай сям'і за арганізацію і правядзенне фестываля і душэўную вечарыну з гульнямі для дзяцей і шчодрым пачастункам.

Э. Оліна,
фота
аўтара.

СЛНА НЕ ПРЫКМЕЦУ...

Не на карысць газете, калі яна з нумара ў нумар публікуе спрэчку дзвюю асобаў. Але некалькі рэплік на "адказ заслужаным" А. Дзьячкова сказаць усё ж вартага.

У сваім папярэднім лісце ("НС" 4.11) я пісаў аб праве А. Трусава, А. Анісім ды іншых грамадзян краіны патрабаваць ад прэтэндэнта на самую высокую дзяржаўную пасаду валодання тытульнай мовай гэтай краіны. З гэтага пачаў свой тэкст, гэтым і скончыў. Чакаў, што А. Дзьячкову неяк закране гэтае пытанне. Але не дачакаўся. Галоўнае ў майт тэксце ён праігнараваў. Зусім па Крылову: слана не прыкметі.

Ён засяродзіўся на праве крэтыкаўца. Цытую: "... крэтыку ніхто не любіць, сказаць па шчырасці, я і сам яе не дужа люблю". Гэта мякка сказана. Крэтыку Алег дужа не любіць і рэагуе на яе досьць агрэсіўна. Урэшце, каб не перашкаджаць яму сваімі крэтычнымі заўвагамі, я перад апошнім з'ездам сышоў з гарадской рады. У версіі Алега: ён мянэ "пасунуў".

Што ж тычыцца старшынства ў абласной арганізацыі, за якую я нібыта ўчастнікую "сінеочымі пальцамі", то варта патлумачыць. Гэту пасаду я заняў два гады таму, змяніўшы Яраслава Клімуця, які па ўзроце і па стане здароўя ужо не мог цягнуць лямку. Заняў, хаця і мне ўжо хацелася на грамадскую пенсію, бо іншага прэтэндэнта на пасаду не было. Тады на канферэнцыі я сказаў, што буду займаць гэту пасаду (больш намінальна) два гады, чакаючы, што за гэты час знойдзеца нехта маладзейшы і больш актыўны. Так што буду рады, калі і тут мяне нехта "пасуне". І тады мае пальцы прымуць іншое адценне.

Падумаў: навошта ён сказаў пра "сінеочыя пальцы"? Усе ведаюць, ад каго з'явіўся гэты вобраз. І параўноўваць мянэ з тым суб'ектам - гэта нейкая абраца. Бяды Алега ў тым, што ён не адчувае мяжы паміж крэтыкай і абразам.

Гэта не толькі ў дачыненні да мяне. Людзей старэйшага пакалення, якія здабылі незалежнасць нашай краіне і шмат чаго добра гарадзілі для яе (З. Пазыняка, А. Трусава, Л. Баршчэўскага ды іншых), крэтыкаўца, канешне ж, можна. А калі-нікалі і варта. Але на першым месцы ў гэтай крэтыцы павінна быць павага. Павага, якая дапаможа выбраць правільную форму, правільны тон крэтыкі. А петушыны наскокі, выказаныя агрэсіўна павышаным тонам ("Вы зганьбілі сябе!"), на мой погляд, недарэчныя.

І ўвогуле ў сваім тэксце я пісаў не пра Алега (ці Пятра, Сяргея, Івана), я там нават не згадваў яго прозвішча. Я пісаў пра пэўную частку сучасных маладых людзей, якія, не ведаючы, што работала напрыканцы 80-х, на пачатку 90-х гадоў мінулага стагоддзя, лічачы сябе першапраходцамі і грабліва ставяцца да старэйшых.

А гэтая граблівасць ад Алега аж тырчыць. Услухайцесь: "Мы пасунулі ў нашай арганізацыі заслужаных пенсіянераў і предпенсіянераў, якія "сінеочымі пальцамі" ўчастнікі і ўвесь час любілі ўваходзіць у раду, ездзіць на з'езды і засядцаць у прэзідыйумах". Пра сябе, "пасунутага", я ўжо напісаў. А каго яшчэ з пенсіянераў "пасунуў" Алег? Мне ўзгадваецца толькі адно прозвішча - Яраславу Клімуць, які стварыў Магілёўскую філію ТБМ і, будучы дэканам філалагічнага факультэта, доўгі час ачольваў яе, шмат чаго зрабіўшы (пра што Алег, мабыць, нічога не ведае). Ён даўно прасіўся быць "пасунутым", але нікога не знаходзілася. Падрос А. Дзьячкову, малады, актыўны, з пэўнымі ідэямі - і яго ахвотна пусцілі на ту пасаду. Сцяг яму ў руکі! Але ж чым Я. Клімуць заслужыў такую граблівасць?

Тут варта яшчэ звярнуць увагу на гэтае "мы". Алег піша ад імя нейкай супольнасці, мяркую, ад імя рады. Няўжо іншыя сябры гарадской рады гэтак жа грабліва ставяцца да нас, старэйшых?

А зараз А. Дзьячкову бярэцца "пасоўваць" рэспубліканскія кіраўніцтва ТБМ. Пагражае гэтым, бач! Рыхтуйцца, менчукі!

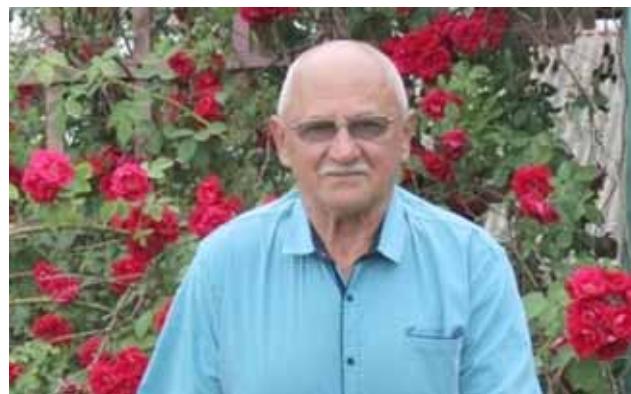
Mihaili Bulaŭački.

P.S. Калі спадар А. Дзьячкову захоча мне нешта сказаць праз газету, мяркую, варта даць яму такую магчымасць. Але, што б ён там ні напісаў, адказваць праз газету яму ўжо не стану. Шкада газетнай плошчы на пустое. Дай новыя абразы чуць не хochaцца. Бог яму - суддзя.

Валерый Петрыкевіч:

"Уладзімір Карапткевіч назваў мяне яцвяжска-ліцвінскім граком"

Цікавы чалавек жыве ў Дзярлаве на Гарадзеншчыне. Гэта Валерый Петрыкевіч - сын заснавальніка Дзярлавскага гісторычна-краязнаўчага музея, аднаго з заснавальнікаў школьнага музея Валеўскай сярэдняй школы на Наваградчыне, заслужанага настаўніка Беларусі, краязнаўца Міхася Петрыкевіча (1913-1999).

Валерый Петрыкевіч нарадзіўся ў Любчы. У 1970 годзе скончыў Беларускі дзяржаўны інстытут фізічнай культуры. Працаўваў настаўнікам фізкультуры ў Карэліцкім, Наваградскім, Дзярлавскім раёнах. Восем гадоў узначальваў Дзярлавскую дзіцячы-юнацкую спартыўную школу. Нягледзячы на свой сталы ўзрост і проблемы са здароўем, ён актыўна жыве грамадскім жыццём і сёння, узначальвае Дзярлавскую раённую арганізацыю ТБМ, прымае ўдзел у розных мерапрыемствах, сустэрчах, нават у спартыўных мерапрыемствах. А яшчэ ён цудоўны суразмоўца, які шмат дзе пабываў і не раз сустракаўся з цікавымі людзьмі. Тым больш, што бацька яго ў свой час сябраваў з многімі вядомымі асобамі Беларусі, але найбольш - з пісьменнікамі. Сябрамі бацькі Валерыя Петрыкевіча былі Янка Брыль, Уладзімір Калеснік, Фёдар Янкоўскі, Ян Скрыган і вядома ж... Уладзімір Карапткевіч. Падчас адной з таких сустэрч, з дазволу спадара Валерыя, я ўключыў дыктафон, каб запісаць тое, што ён любіў прыгадваць.

- Застаўся ў памяці прыезд у Валеўку надвячоркам аднаго з апошніх чэрвенскіх дзён 1963 года Уладзіміру Калесніку і Янкі Брылю і трэцяга з імі, - пачаў распавідаць Валерый Петрыкевіч. - Ен быў значна маладзейшы за ўсіх, круглатвары, у караткаватых на мой погляд, шырокіх і, трохі памятых за дорогу, портках. На першы погляд дабрадушны "прастак". Калі Янка Брыль знаёміў яго з бацькам і называў Карапткевічам, то мне, чамусяці, падумалася, што гэта яго псеўданім, бо ён носіць кароткія порткі. Не ведаў я тады, што гэта адзін з самых таленавітых беларускіх пісьменнікаў, які хутка заваёвае вялікую папулярнасць і любоў чытачоў, шмат зробіў для вяртання гістарычнай памяці свайму народу. Прывезджыя былі адчувальна здарожаны і вельмі ўсхвалявалі. На беразе нашай ракучкі сілкаваліся на разасланай дзярэху. На гэты раз без вогнішча. Вялікі размову-спрэчку пра Ларысу і Янку з Эзэльвы, скучы яны і прыхеадзі. Ларыса ўсімі суразмоўцамі характарызавалася вельмі станоўча. А вось пра свайго цёзку Янку, Брыль адклікаўся адмоўна і зусім не хацеў яго ўспамінаць. Уладзімір Калеснік, як мне падалося, трymаў "нейтрайліт". А Уладзімір Карапткевіч стараўся апраўдаць зэльвенца, матывуючы яго паводзіні пры іх сустэрчы цяжкім мінульым. Пазней бацька мне распавеў пра Ларысу Геніюш і яе мужа Янку, пра іх лёс і пра тое, як яны апынуліся ў Эзэльве, а вось пра сэнс той спрэчкі - ані слова, маўляў, табе гэта не патрэбна. Я і сёння не ведаю. Толькі здагадваюся. Але дагадкі ёсць дагадкі. Якраз, напярэдадні гэтых падзеяў, я прачытаў у нейкім, не памятаю ўжо, расейскім часопісе, перададзеным бацьку стрыечным братам з Наваградка, Раманам Лецкам, аповесць Салжаніцына "Адзін дзень Івана Дзянісавіча". І мне, чамусяці завочна, спадабаліся зэльвенскія Ларыса і Янка, якія і Раман Лецкі, і сотні тысяч іншых беларусаў, зведалі ўсе пакуты сталінскіх лагераў.

- А цi гасцівяу Вас яшчэ Уладзімір Карапткевіч?

- У 1964 годзе Янка Брыль, Уладзімір Калеснік і Уладзімір Карапткевіч зноў завіталі ў нашу вёску Валеўку, здаеща, у ліпені. Бацька быў у суседніх Мірацічах, дзе загадваў летнікам для дзяцей Карапткага раёна. Маці таксама адсутнічала. Госці, чакаючы бацькоў, на вуліцы каля хаты доўга размаўлялі з намі, дзецьмі. Пазней Уладзімір Калеснік гэты дыялог са мной апісаў у нарысе "Партрэт друга". Уладзіміра Карапткевіча вельмі цікавіла Валеўская 300-гадовая драўляная царква. Я адразу пра яе выкладаў яму ўсе свае веды. Пра святара Міхаіла Лінніка, пра яго дзяцей - нашых аднагодкаў, пра святкаванне Вялікадня з усяночнай, пра традыцыю апоўдні назаўтра збірацца амаль усёй дзяцве, ды і вясковым дзеюком на "бойку" якім, пра фест на Пятра і Паўла, пра тое, што раней гэта быў касцёл, у якім шмат разоў бываў Адам Міцкевіч. Настрой Уладзіміра Сямёновіча быў выдатны. Яму, напэуна, спадабаўся і мой аповед. Развітваю-

чыся, ён паабяцаў яшчэ раз наведаць Валеўку. Гэта сталася, калі мы ўжо перарабліся ў Дзярлава. Знаёмыя ваяўчане казалі, што амаль цэлы дзень пісьменнік правёў у царкве, разглядаў абразы, чытаў царкоўныя кнігі і запісы. Не магу сцвярджаць, але хутчэй за ўсё гэта ён вызначыў, што некалькі аброзоў былі напісаны Васняцовым ці мастакамі яго школы. У канцы XX стагоддзя нейкі злыдні-рабаўнікі з Менска выкрапілі іх. У гэты ж дзень, пазней, мне давялося яшчэ раз спаткацца з гэтымі волатамі беларускай літаратуры. Адвячоркам на ровары я паехаў па завядзеніцы пакупацца на Свіцязь. Шаноўная "кампанія" знайшла майго бацьку і, зрабіўшы падарожжа ў Плужыны, Варончу, Туганавічы і Карчова, ды ўдоваль паблукайшы па сцежках Адама Міцкевіча і Яна Чачота, з асалодай выкупашыся ў асвяжаючай вадзе Свіцязі, вячэрала пры невялікім вогнішча. Уладзімір Карапткевіч нават прапанаваў мне ці то ўсур'ёз, ці дзеля "этыкету" чарку. Вядома ж, я адмовіўся, бо не ўжывалі спртнога і нават не марыў аб гэтым. Вельмі хацелася стаць "вялікім" спартсменам. А вось кавалак сала з'еў, ды з асалодай асушиўшы шклянку ліманаду, паехаў дахаты. Во вечарам было прызначана спатканне з дзяўчынай. На развітанне Уладзімір Карапткевіч,

моцна ціснучы маю руку, называў мяне яцвяжска-ліцвінскім граком і пажадаў высокага палёту.

- А чаму граком, ды яшчэ яцвяжска-ліцвінскім?

- Напэўна таму, што я быў чарнявы і з карымі вачымі. А вось пра яцвяжска-ліцвінскага ханду спытаць у яго - ды не хапіла смеласці. А сёння - няма магчымасці. (Відаць, Карапткевіч ужо тады ведаў, што ўсе яцвягі былі чарнявыя і што ліцвіны - тыя ж яцвягі, рэд.)

- А цi чыталі Вы што з твораў Уладзіміра Карапткевіча да сустэрчы з ім?

- На вялікі жаль да сустэрчы з гэтым самабытным чалавекам, з таленавітым пісьменнікам, я нічога не чытаў з яго твораў. Гэта значна пазней яго творы "Дзікае паліванне караля Стаха", "Хрыстос прызямліўся ў Гародні", "Зямля пад белымі крыламі" былі з цікавасцю прачытаныя мною. А апошні твор увогуле стаў настольнай кнігай. З такім замілаваннем Уладзімір Карапткевіч апісвае ў ёй родныя мае мясціны - Валеўку, Варончу, Свіцязь, Наваградчыну ў цэлым, ды і іншыя запаветныя куточкі нашай Беларусі, традыцый народу, любімія стравы, абрады, што кожны раз, калі я адкрываю яе, у памяці паўстае вобраз вялікага мастака слова, вясёлага і шчырага чалавека.

**Сяргей Чыгрын,
Беларуское Радыё Рацый.
Фота з архіва аўтара.**

На здымках: 1. Валерий Петрыкевіч; 2. Янка Брыль, Георгій Вільчук і Міхась Петрыкевіч на Свіцязі, 1964 г. З. На сустэрчы ў Валеўскай сярэдняй школе Наваградскага раёна. Справа налева: Міхась Петрыкевіч, Янка Брыль і Уладзімір Карапткевіч, 1960-я гады.

Гісторыя Магілёўшчыны

Старожытная вёска ў Быхаўскім раёне

Балонаўка - вёсачка на беразе аднайменнае ракі, левага прытока Друці. Назва гэтая паходзіць ад славянскага "балонъ", што азначае "залиўны луг", "нізкі, заліваны водой бераг ракі", бо і сапраўды па-над берагамі рачулкі ляжыць багата сенажацця, лучак. Сярод "свяякоў" па этымалогіі - Абалонъ, гістарычна мясцовасць на поўначы Кіева, у гонар якой названы і вядомы ўкраінскі бровар "Оболонъ".

Людзям гэтая мясцовасць палубілася даўно: на поўнач ад вёскі знаходзіцца селішча і стаянка каменнага века і ранняга сярэднявечча, а на паўднёвы ўсход - курганныя могільнікі X-XIII стагоддзяў.

Цікава, што пры першай пісьмовай згадцы ўжыта менавіта форма Абалонаўка. Было тое ў 1731 годзе. У тых часы навакольныя землі належалі да фальварка Лубянка, уласнасці Быхаўскага кляштара рэгулярных канонікаў латэрранскіх, але трохі на поўнач праходзіла мяжа з Быхаўскім графствам, якім у той час валодаў вялікі столінік літоўскі Ежы-Станіслаў Сапега. Паміж сялянамі памежных сёл у тых часах амаль бесперапынна адбываліся канфлікты з-за зямлі, якая была для сялян найгалаўнейшай каштоўнасцю: скапваліся спречныя лугі, вытоптваліся палеткі, пераносіліся гранічныя капцы, адбываліся ўзброеныя напады аж да выпадку забойства.

Нешта падобнае адбылося і тады, у 1731 г.: сяляне вёскі Залатва, што ўваходзіла ў склад Быхаўскага графства, захапілі млын Абалонаўка. Кляштарныя падданыя з сяла Лубянка лічылі, аднак, млын сваім, сабралі вялізны натоўп, узброены стрэльбамі, віламі, цапамі, рагацінамі, пешнямі, напалі на млын, раскапалі грэблю, спусцілі возера і вылавілі ў ім ўсю рыбу. На месца гвалту прыбылі пробашч быхаўскага касцёла ксёндз Гдоўскі, аканом фальварка Лубянка пан Ян Крымоўскі і святар з Гарадца Пракоп Аніскевіч. Нягледзячы на іхню прысутнасць, лубянкаўцы скалечылі палкамі залятвянца Гаўрылу Кусаку і пана Клявуса, што трymаў у пажыццёвай арэндзе зямлю ў Залатве, а лубяніцкі шляхціц Галецкі ляскуну Кусаку шабляй, ад чаго той ледзь не сканай.

Наступная згадка Балонаўкі - у 1757 годзе, калі арандатар фальварка Цвёрдаў Антоні Сасіновіч скардзіўся ў суд на тое, што лубянкаўцы сяляне, сярод іншых шкоду, захапілі ягоных гусей, што мірна сабе гадаваліся дзеля разводу, тлусцелі на возеры ў балонаўскага мельніка.

Першое вядомае балонаўскае прозвішча - Стрыжэўскі: Зміцер Стрыжэўскі згадваецца ў 1750-ыя гг. У 1773, пасля першага падзелу Рэчы Паспалітай, калі мяжа прайшла па рацэ Друць, у судовых дакументах згадваецца Лукаш Янавіч Стрыжэўскі, які збег з маткай і сялянамі з іншых вёсак "у Польшчу" - у Доўгую, якая ўва-

ходзіла ў склад каралеўскага Любашанскага староства (цяпер вёска Доўгое Клічоўскага раёна): уладальнікі - быхаўскія манахі - патрабавалі ад тагачаснага любашанскага старосты, вялікага пісара літоўскага Людвіка Тышкевіча, вярнуць уцекачоў. Трэба сказаць, што праз новаствораную мяжу бегалі ў тых часах сяляне масава, прычым у абодва бакі: збеглыя зазвычай атрымлівалі ад новага пана вызваленую ад падаткаў на 12 год зямлю (т. зв. "слабаду"). Акрамя таго, з Расійскай Імперыі ў Рэч Паспалітую маладыя хлопцы беглі ад рэакрутчыны, якой не было ў нашай гістарычнай дзяржаве, як і ў выпадку Лукаша.

Патрабаванне ксяндзоў засталося без увагі: Лукаш Стрыжэўскі застаўся ў Доўгай прымаком у сям'і Дайнекаў, узяў цесцева прозвішча, мусіць, дзеся ягоныя нашчадкі жывуць і дасюль.

Аднак, відаць, род быў вялікі: Стрыжэўскі з Балонаўкі не зніклі. Упэўнены, што менавіта яны былі тымі "балонаўскімі мельнікамі", якія згадваюцца ў архіўных дакументах. Прынамсі, у народнай памяці засталася легенда пра нейкага Карпу Стрыжэўскага, які, паводле адной версіі, быў запрошаны ксяндзамі "з Польшчы" як майстар для пераабсталявання ставу на млыне, паводле другой быў сірата са шляхты, чый бацька загінуў у войску, а маці рана памерла, гадаваўся ў быхаўскіх мініхах, а калі ён вырас, то канонікі далі яму зямлю на месцы цяперашняй Балонаўкі, што лічылася засценкам. Засценак - гэта тып сельскага паселішча, што ўзнік на Беларусі ў сярэдзіне XVI ст. у выніку правядзення так званай валочнай памеры. Паводле "Уставы на валокі" 1557 года ворнія землі мейнткаў падзяляліся на 3 часткі, кожная з якіх мела свае межы ("сценкі").

Землі, што заставаліся па-за гэтымі межамі, называліся засценкам; іх арандавала дробная шляхта (адсюль тэрмін "засцянковая шляхта") і часткова заможныя сяляне. Засценкам называлася і паселішча на гэтих землях. Першапачатковая засценках былі 1-4 двары. Тоё ж самае было Балонаўцы: 3 двары адзначана ў 1797 г., 4 двары фіксуецца ў паселішчы ва ўсіх інвентарах пачатку XIX ст.

Але вернемся да Стрыжэўскіх: па ўсім відаць, яны і праўда былі ці то збяднелымі шляхціцамі,

ці то заможнымі сялянамі, бо актыўна звязвалі сябе матрымані-яльнымі вузамі з навакольнай шляхтай: Аношкамі з Паплаўчыны, Каранкевічамі з Мокрага, Цехановічамі з Радамыслі, што знаходзілася значна ніжэй па Друці (цяпер вёска Слабада Рагачоўскага раёна).

Дзесь у 1815 г. чарговы балонаўскі мельнік - Тодар Янавіч Стрыжэўскі - узяў сабе прымака - збяднелага зямніна Мікалая Маркоўскага з Глух, які, як казалі старыя людзі, спачатку быў у яго прости парабкам.

Трэцій спракаветнай сям'ёй у Балонаўцы былі Палавіковы. Старыя людзі казалі, што яны калісці былі запрошаныя Стрыжакамі (так клікалі Стрыжэўскіх) сюды як майстры на нанова пабудаванай сукнавальні і медзеплавільні. Пазней ужо да палавіковскіх дачок прыйшлі ў прымы ў 2-й палове XIX ст. збяднелы шляхціц Прахор Гейсцер і жыхар сяла Мокрае Гаўрыла Фіткевіч.

Ніжэй хацелася б спыніцца падрабязней на гісторыі роду Стрыжэўскіх.

Акрамя дачкі Насты, з якой ажаніўся Мікалаі, у Тодара Стрыжэўскага быў яшчэ і сын Тодар, які працягнуў бацькову справу: таксама стаў мельнікам, лічыўся самым багатым гаспадаром наваколля, уласна, як і ягоныя прамыя нашчадкі. У малодшага Тодара было трох сыновей: Сымон (1820 г.), Стакхан (1826 г.) і Амбраж (1830 г.).

Стакхан з малых гадоў зарыл да сябе ў школку пры кляштары паны - быхаўскія ксяндзы. Там ён добра вивучыўся, нейкі

час працаваў нават кляштарным пісарам і, хоць ніколі не жаніўся, пакінуў пісаром добрую памяць сярод балонаўцаў. Праз шмат гадоў прыгадвалі такую гісторыю. У 1842 годзе царскі рэжым - у сваім змаганні супраць усялякага іншадумства - зачыніў апошнюю каталіцкую кляштары ў Беларусі, у тым ліку і наш Быхаўскі кляштар латэрранскіх канонікаў. Адпаведна, была сканфіскаваная ўся ягоная вялізная маё масаць, у тым ліку 3 фальваркі: фальварак Белая Гара ў самім Быхаве, фальварак Лубянка з аднайменным сялом, шкляной гутай з пасёлкам

майстроў пры ёй (пазнейшая вёска Лубяніцкая Гута ці праста Гута, цяпер спляжаная бульдозерамі, не існуе, на ейным месцы - загон з аленямі на пацеху багатым паляўнічым), слабодамі Галееўка, Кароткія і засценкам Балонаўка, а таксама фальварак Хамічы з аднайменнай вёскай ды млынам на рацэ Езва. Землі і сяляне ад того часу сталі казённымі. Трэба адзначыць, што балонаўцы, які і іншыя насельнікі лясных вёсак, вельмі актыўна займаліся бортніцтвам - гадавалі пчолы ў калодах, якія вешаліся на высокія бортныя дрэвы ў лесе. Бортнікі ў нашых краях звалі "зямцамі".

Ды вось, у 1870-ыя гг., калі дзяржаваўных сялян перавялі на прымусовы выкуп, казна патрабавала выдаліць з лесу ўсе калоды з пчоламі, а пчолы было так багата (у кожнага гаспадара - ад 5 да 20 калод), што ўсталёўваць іх у садах, якія патрабавалі канцылярскія прадпісанні, было проста немагчыма.

Дзякуючы Стакхану, які пісаў багата петыцый, хадайніц-

тваў у розныя інстанцыі ажно да Пецярбурга, удалося дамагчыся дазволу на тое, каб пакінуць пчолаў там, дзе яны месціліся спрадвек. Працууючы ў Расійскім дзяржавным гістарычным архіве, вельмі прыемна было некалькі разоў сустрэць пад тымі ці іншымі дакументамі акуратнае, рупліва выведзенне: "Стефан Стрижевскі". Народная памяць захавала нават месца ягонага пахавання на мясцовых могілках, у адрозненне ад многіх іншых старых магіл.

Амбраж, Тодараў малодшы сын, быў здадзены ў рэкрыты, адслужыў пісаром на флоце ў Кранштаце 20 гадоў, пасля звальнення з войска атрымаў ад казны па 1 дзесяцініе раллі і сенажаці, гараваў ад безземеліцы, але пайшоў па дынастычнай сцяжыне: балонаўцы, што арандавалі ўласны млын і сукнавальню ў дзяржавы як аброчную крыніцу даходу, даверылі яму быць мельнікам ледзь не да самага скону ў 1911 г. Акрамя таго, будучы ветэрнам, Амбраж здолеў углаварыць мясцовага станавога прыстава, каб той ненавязліва папрасіў Сымонавага сына Адама адразу яму яшчэ адну дзесяціну зямлі. Ажаніўшыся з Доркай Дымавай, беднай незаконнанароджданай дзяўчынай з Чачэвіч (а хто яшчэ пайшоў бы за галапузага салдата?), якая, аднак, была на 25 га-

доў маладзейшага за Амброжа, ён яшчэ паспей нарадзіць 10 дзяцей. Сымон жа, старэйшы сын Тодара, атрымаў у спадчыну ўсё - і зямлю, і пасаду мельніка, і павагу сярод зямлякоў, займаўся гандлем лесам, трывалі багата вуллёў. У яго было 3 дачкі і 1 сын - ужо згаданы Адам, якога разважлівы Сымон здолеў ажаніць з дачкай аднаго з найбагацейшых быхаўцаў - Варкай Бусловай. На вянчанні яна сябе паводзіла нейк зусям ціха, была дзіўнай, маўклівой, усе спісвалі гэта на сціласць і сарамлівасць. Праўда ж была нашмат страшнейшай: Варвара надзяліла нашчадкаў генам шызафрэніі. Гэта прынесла багата гора, ледзь не знішчыла ўсю сям'ю, ды самай ёй, ужо пажылой, у 1928 годзе адсек сякерай галаву ейны малодшы сын Сідар.

Але гэта зусім іншая гісторыя.

Анатоль Прасаловіч.

Магілёў.

На здымках: 1. Вёска Балонаўка; 2. Рачулка Балонаўка; 3. Вёска Балонаўка зімой.

У беларускае неба пайшоў Валер Санько

Цю на тэму "Беларуская чарадзейная казка" не абараніў. Некаторыя яго запісы беларускага фальклору надрукаваны ў газетах, часопісах, у трох тамах акадэмічнага 50-томнага выдання беларускага фальклору.

Працаў відомікам санітарнага ўрача ў Менску, журналістам у газетах "Чырвоная змена" (1963-1965) і "Звязда" (1965-1972). Загадваў рэдакцыяй медыцынскай і фізкультурна-спартыўнай літаратуры выдавецтва "Беларусь" (1972-1975). Працаў намеснікам галоўнага рэдактара часопіса "Здрахоохранение Белоруссии" (1975-1976), намеснікам галоўнага рэдактара выдавецтва "Народная асвета" (1978-1982), загадчыкам рэдакцыі краязнаўства, турызму, фізкультурна-спартыўнай літаратуры выдавецтва "Полымя" (1982-1990), намеснікам рэдактара чарнобыльскай газеты "Набат" (1990-1991), дырэкторам заснаванага Беларускім дзіцячым фондам Беларускага выдавецтва Таварыства "Хата" (1992-2006). За сваё жыццё падтрымаваў да друку 1089 кніг іншых аўтараў.

З 1960 года з'яўляўся членам КПСС, адкупіў у 1989 годзе вышыашаў дабраахвотна. Быў намеснікам старшыні Цэнтральнай Рады Беларускай Сялянскай партыі, ад яе тройчы вылучаўся кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета Беларусі (Слуцк, 1995; Салігорск, 1996; Салігорск, 1996). Удзельнік шасці (1993-2013) з'ездаў Беларускай свету (на апошніх чатырох выступаў з промовамі).

Першае апавяданне надрукавала ў студзені 1958 года Баранавіцкая раённая газета, першую аповесць - "Чырвоная Змена" (жнівень - верасень, 1964). На-

друкаваў шэсцьдзесят восем апавяданняў. З шаснаццаці надрукаваных аповесцей - восем у газетах, "Пакуль не зайдло сонца" - у часопісе "Маладосць" (1977, № 6), адна ў кнізе прозы трох аўтараў "Знаёмства" (1982). Аўтар і суаўтар калі драўляніцкіх кніг, у тым ліку дзесяць уласных празайчых, трох - пра лячэнне травамі, дзве - прыкметы, абыярэжніцтва. Найбольш значныя кнігі прозы: "Жыватворныя кропі" (1979), "Знаёмства" (1982), "Усё скончана: мы прайшли па Маскве" (1993), "Не плач, маці" (1995), "Дахаты пойдуць усе" (1999), "Ненадрукаванае. У беларускіх структурах" (2009), "Грэх на іх нязміўны" (2013). У суаўтарстве - "З вудай і стрэльбай" (1974), "Беларускія спартсмены ў баях за Радзіму" (1985).

У кнізе "Згарэў у Слуцку суд народны" падрабязна апісаў і даследаваў храналогію стыхійнага бунту случчакоў у кастрычніку 1967 года.

Даследаванні чарнобыльскай тэматыкі выліліся ў дакументальны раман "Звіняць жаўрукі ў Чарнобыльскім небе" (612 стар., 2013), над матэрыялам кнігі аўтара працаўваў 19 гадоў. У рамане апавядаеща пра прычыны выбуху на ЧАЭС, дающа біяграфіі ліквідатараў, перасяленцаў. Дзесятнаццаць фрагментаў з рамана "Звіняць жаўрукі ў Чарнобыльскім небе" друкаваліся ў газете "Наша слова" (23.11.2011 - 08.05.2013).

У лістападзе 2016 выдаў кнігу "Карыды вогненныя іскры". На беларускай, рускай, іспанскай мовах. У ёй апісвае пра сувязь карыдных феерыяў і спектакляў з беларускім Купаллем і Калядамі.

Апошняя кніга - "Прыкмета і прырода - сябры назаўсёды" (2019).

Прыняла парэшткі пісменніка вялікалітскай замялі.

Вечная памяць і ўспамін.

Светлай памяці Марыі Аліевай

24 лістапада 2020 г. на 68-м годзе жыцця памерла Марыя Рыгораўна Аліева. Падчас тэлефоннай размовы ёй стала блага, і яна самлела. Лекары паўгадзіны змагаліся за яе жыццё і спрабавалі яе рэанімаваць, аднак аслаблены арганізм не справіўся... Летася яна перанесла інсульт, але не магла быць абыякавай да таго, што адбываецца ў краіне.

Аліева Марыя нарадзілася 1 студзеня 1953 года ў сяле Востраў Ляхавіцкага раёна Берасцейскай вобласці. Сябра Свабоднага прафсаюза Беларусі з моманту яго стварэння. Намеснік прэзідэнта Беларускага кангрэсу дэмакратычных прафсаюзаў (1994-1995), кіраунік справамі, затым старшыня Свабоднага прафсаюза Беларускага (1995-1999). З 1999 года старшыня Беларускай арганізацыі працоўных жанчын і віца-прэзідэнт Беларускага кангрэсу дэмакратычных прафсаюзаў. Да апошняга часу жыцця яна заставалася энергічнай актыўісткай руху, удзельнічаючы ў грамадскім і палітычным жыцці Беларусі, у прыватнасці, у рэспубліканскіх, гарадскіх і раённых акцыях пратэсту.

Марыя Рыгораўна казала, што не можа проста сядзець, бо, знаходзячыся ў пастаянным руху, яна жыве. Лічыла, што сваёй актыўнасцю яна набліжае дзень нашай перамогі...

Для старой партыйнай гвардыі Марыя Рыгораўна была паважаным чалавекам. Партыяна актыўістка, прафсаюзны лідар...

Для новай хвалі яна стала адным з сімвалу пратэстнай Серабранкі. Яе шмат хто ведаў і прыслушоўваўся да яе словаў, яна ўмела матываваць людзей... Яе кватэра стала фактычным штабам мікрапараёна Серабранка. Да яе асабістай прыходзілі міліцыянты, каб дамаўляцца, бо ведалі, каго будзе слухаць народ і за кім ён пойдзе.

Марыю Рыгораўну заўсёды цягнула ў родны кут - вёску Востраў на Ляхавічыне.

Марыя Аліева купіла старынкі домік. Да вясны прывяла яго ў парадак. Пабудавала альтанку. Двор прасторны, пакрыты зялёной траукай. Ёсьць там і калодзеж, і сабака ў будцы для парадку. А на лета новаспечаная пенсіянерка забірала ў вёску дваіх менскіх унукаў.

Разабраўшыся з асабістым сялянскай гаспадаркай, Аліева займалася грамадскай. Пад яе на-

цікам навялі парадак перад крамай. Падсыпалі жвірам вуліцу 8 Сакавіка. Дастаткова было аднаго званка Марыі, каб назаўтра ў сельце ўсталявалі два вентылятары. Па спрыяла падключенню водазабеспячэння ў краме.

Раз у тыдзень Марыя на ровары абыяджала родны Востраў, вітаючыся і размаўляючы з кожным вяскоўца.

Аліева Марыя нарадзілася 1 студзеня 1953 года ў сяле Востраў Ляхавіцкага раёна Берасцейскай вобласці. Сябра Свабоднага прафсаюза Беларусі з моманту яго стварэння. Намеснік прэзідэнта Беларускага кангрэсу дэмакратычных прафсаюзаў (1994-1995), кіраунік справамі, затым старшыня Свабоднага прафсаюза Беларускага (1995-1999). З 1999 года старшыня Беларускай арганізацыі працоўных жанчын і віца-прэзідэнт Беларускага кангрэсу дэмакратычных прафсаюзаў. Да апошняга часу жыцця яна заставалася энергічнай актыўісткай руху, удзельнічаючы ў грамадскім і палітычным жыцці Беларусі, у прыватнасці, у рэспубліканскіх, гарадскіх і раённых акцыях пратэсту.

- Мне прасцей вырашыць пытанні, пакуль я не на службе. Калі пайду ў дэпутаты, то можа здаравыцца, што засягнёт руцінная папяровая праца, а на выбаршчыкаў і часу не застанецца. Да вось яшчэ ўнуку хацелася з бабраць на лета. А сапраўднага гаспадара ў нашай вёсцы сапраўды няма.

З прыездам Марыі ажыўляліся ў вёсцы і жанчыны. У Востраве з'явілася аддзяленне БАПЖ (Беларускай Арганізацыі Працоўных Жанчын). Прыйзджалі госці з Галандыі. Арганізавала хор....

Марыя Рыгораўна не працавала і марши пэнсіянерай... Толькі ёй на вясёлае вітанне АМАПу: "Хлопчыкі, Жыве Беларусь!" - яны, сціснуўшы зубы, адказвалі: "Жыве!"

Яркая, ініцыятыўная, бясстрашная і прамалінейная - яна была прыкладам жаночага лідарства і актыўізму.

Да апошняга ўзdyху яна была разам з партыйцамі, і апошні, хто чуў яе голас, быў партыец.

Яе моцна ўсіхаліваў і раз'юшыў факт атрымання пратакола, які быў складзены на яе дачку за ўздел у мітынгу 25 кастрычніка. Яе вінавацілі па вядомым арт. 23.34 за ўздел у несанкцыянаваным мітынгу... З гэтym перажываннем яна не справілася...

Вечная табе памяць, Марыя Рыгораўна, спачывай з мірам...

Развітанне з ветэрнам не залежнага прафсаюзнага руху, вядомай беларускай актыўісткай Аліевай Марыяй Рыгораўнай (1953-2020) адбылося ў чацвер, 26 лістапада, з 10.00 да 11.00, Куляшова, 12.

A.P.

Ушанавалі бацькоў паэта

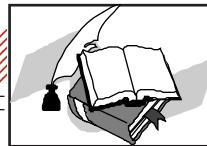
Да таго, як выпадзе снег, мы спяшаемся прыбраць усё на магілках. З паплечнікамі 26 лістапада 2020 года ў Магілёве на Машэкаўскіх могілках мы прыбраў пахаванне бацькоў вядомага паэта Ігара Шклярзускага.

Іван Іванавіч Шклярзускі, бацька паэта, працаўваў спачатку рэдактарам газеты ў Бялынічах, а потым настаўнікам. Маці Ксенія Аляксандраўна таксама была настаўніцай.

Сам Ігар Шклярзускі ўжо даўно жыве ў Маскве - аж з 1965 года, а брат яго - у Менску. Таму ТБМ-цы ўзялі шэфства над пахаваннямі бацькоў слынных пісменнікаў, якія ўславілі нашу зямлю.

Алег Дзялячкоў,
Магілёў.

Фота - Віталь Палавінскі.

А вы кажаце: “Усё прапала”

Пакуль мы змагаемся за беларускую мову на ўпакоўках самых розных тавараў (у асноўных харчовых), некаторыя прадпрыемствы моўчкі перавялі маркіроўку на мову народа. Так, у крамах прадаеца "Круг абразіўны, адразны па метале", у маркіроўцы якога няма ні аднаго рускага слова. Усе надпісы, у тым ліку, самым дробным шрыфтом, выкананы па-беларуску без адзінай памылкі, брэндавыя надпісы вытворцы - па-ангельску. І як ціпер такім дыскам будуць карыстацца спажыўцы і носьбіты “нормальнага языка”? Як ім зразумець “12200 аб/хвıl”?

Наш кар.

Калі за адраджэнне мовы, чытай, спадарства, “Наша слова”!

Шаноўныя сябры, ідзе падпіска на першое паўгоддзе 2021 года. У каталогу інфармацыя пра газету знаходзіцца на ст. 59. Цана змянілася нязначна. У 2021 годзе мы працягнем выходзіць на восьмі палосах. Газета мае добры рэдакцыйны партфель і плануе для друку тэксты самых розных матэрыялаў, з рознымі поглядамі і падхідамі, у тым ліку і адрознымі ад пазіцыі рэдакцыі. Мы будзем працягваць друк мовазнаўчых і гістарычных матэрыялаў у выкладанні тых аўтараў, якіх вы не знайдзецце на старонках іншых выданняў. Мы не стараемся навязваць чытачу сваю думку ці погляды, а падаём паведамленні і меркаванні саміх чытачоў. Чытайце, даведвайцеся, думайце.

Будзьце з намі, і вы будзеце з усёй Беларуссю.

Да юбілею класіка

Да 90-годдзя У. Карагевіча часопіс "Дзеяслу" № 5 за 2020 год падрыхтаваў падборку публікацый, куды ўваходзяць урыўкі з дзённіка пісьменніка за 1984 год, апошні год яго жыцця, і ягоныя лісты да львоўскага паэта Уладзіміра Лучука.

Гарадскі конкурс дзіцячай і юначай творчасці "На пачатку дарог", прысвечаны 90-годдзю Уладзіміра Карагевіча, адбываецца ў Магілёве. У конкурсе ўдзельнічаюць дзеці і юнакі ад 6 гадоў да 31 года. У паэтычнай намінацыі канкурсанты прадстаўляюць творы ўласнага сачынення з грамадзянска-патрыятычнай, філософскай і пейзажнай тэматыкай. Моладзь накіравала на конкурс сачыненні, прысвечаныя жыццю і творчасці У. С. Карагевіча.

У намінацыі "Мастацкае слова" юнакі выступаюць калектыўна, прадстаўляючы відэазапісы з выкананнем твораў Карагевіча розных жанраў: урыйкаў з раманаў, вершаў ці іншых твораў класіка. Удзельнікі намінацыі "Тэатральная пастаноўка" прапаноўваюць відэазапіс інсцэніроўкі твораў У. Карагевіча.

Арганізаторамі конкурсу выступілі Дзяржаўная ўстанова дашкольнай адукцыі "Цэнтр творчасці Эверэст" г. Магілёва і Магілёўскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Падрыхтавала Э. Дзвінская.

Навіны Германіі

Каментар: Германія стаіць перад вялікімі зменамі

Адстаўка Андрэя Налеса роўбіць больш рэальнай верагоднасць датэрміновых выбараў - ітым самым канец эпохі Меркель. Але партыям "вялікай кааліцыі" варта сцерагчыся паспешных рашэнняў, лічыць галоўны рэдактар DW Інэс Поль.

Вынікі выбараў у Еўрапарламент, якія адбыліся тыднем раней, выклікалі ў Германіі палітычны землятрус, спусташальны ёфект якога выразна стаў бачны цяпер. Заява кіраўніка Сацыял-дэмакратычнай партыі Германіі Андрэя Налеса пра сыход са сваіх пастоў з'яўляеца значна большым, чым унутрапартыйная проблема нямецкіх сацыял-дэмакратоў. Гэта адначасова знак стану, у якім знаходзяцца СДПГ і ХДС. Дзве буйныя партыі, якія з моманту заснавання Федэратыўнай рэспублікі напераменку ў розных кааліціях знаходзіліся ва ўлады і вызначалі, хто стане федэральным канцлерам.

На дадзены момант у абедзвух адсутнічае стабільнасць - як у праграмах, так і ў кадравым складзе - неабходная для таго, каб несці сапраўдную адказнасць лідарства.

Слабасць новага лідара ХДС
Пачнём з ХДС: з тых часоў як Ангела Меркель (Angela Merkel) пакінула пост старшыні партыі - пайсці на гэта яе вымусілі дрэнныя вынікі ХДС на зямельных выбарах - унутрыпартийную барацьбу розных крылаў больш немагчыма кантраляваць. Ноўвая лідар партыі і патэнцыйная пераемніца Меркель уяўляе сабою большымі нізудалую посту. Спрабы Аннегрэта Крамп-Карэнбаўэр (Annegret Kramp-Karrenbauer) падчас кампаніі выбараў Еўрапарламент зблізіцца з правым крылом кансерватыўнага блока ХДС/ХСС не прынеслі партыі ніякай карысці. Хутчэй наадварот.

Яшчэ больш сур'ёзным аказаўся правал, які яна выклікала сваёй крытыкай у адрас аднаго YouTube-блогера. Яе заклікі да больш строгага

рэгулювання інтэрнэту былі спрабай праінвестыціўнай цвёрдасцю, але яе крытыка выклікала ёфект бумеранга, ад цвёрдага ўдару якога пацярпела не толькі Крамп-Карэнбаўэр, але і ўся партыя. ХДС цяпер выглядае старой, патрапанай - як заўгодна, але толькі не як партыя, якая бадзёра глядзіць у будучыню.

СДПГ - у пошуках свайго месца

Для СДПГ сітуацыя яшчэ больш складаная. Вось ужо шэсць гадоў партыя з'яўляеца малодым партнёрам у "вялікай кааліцыі", але не змагла супрацівіцца майстэрскім дзеянням канцлеры свае ўласнія. Ці ідзе гаворка пра мінімальную заробочную плату ці дагляд дзячэй - практична на ўсіх рэформах, ініцыяваваных СДПГ, палітычную выгаду на свой рахунак заўсёды запісвала Ангела Меркель. Сацыял-дэмакратам трэба было адказаць на фундаментальную проблему пошуку месца ў палітычным ландшафтце Германіі ва ўмовах, калі ХДС забрала ў СДПГ іх класічныя тэмы. Але іх адказ складаўся не ў праграмных зменах, а ва ўнутраных зводах.

Зраз лідар сацыял-дэмакратоў пакідае ўсе свае посты. Гэта робіць магчымым усё. СДПГ звалілася гэта глыбока, што шматлікія галасы проста заклікаюць скончыць з кашмарам пад назвай "вялікай кааліцыі". Усё роўна, якім коштам.

Не прымаць паспешных решэнняў

Але гэта, аднак, небяспечна.

**Каментар выяўляе асабістое
меркаванне аўтара. Яно можа не
супадаць з меркаваннем Deutsche
Welle ў цэлым.**

Роля Германіі ў свеце
У свяtle значнасці Германіі ў сучасным свеце недапушчальна, каб унутрапартыйныя зводы і інтыры вызначалі падзеі хуткіх дзён. І СДПГ, і ХДС не варта спяшацца. Рашэнне павінна быць не паспешлівым, а добра прадуманым. У сярэднётэрміновай перспектыве Германія застанецца палітычна стабільнай і прадказальнай для міжнародных партнёраў, калі цяперашня палітычныя дзеячы задумаюцца пра будучыню, а не пра захаванне ўлады ў сучаснасці.

**Аўтар: Інэс Поль,
галоўны рэдактар DW.**

Харошы старт у Польшчы

**Мы пропануем індывідуальную
праграму і апеку персанальнага
ментара:**

- практичны курс для адаптацыі ў Польшчу
- экспкурсійная праграма
- знаёмства з польскай гісторыяй, культурай і традыцыямі
- магчымасць пражывання ў нашай міні-гасцініцы
- бясплатная падтрымка ў афармленні візаў і віда на жыхарства ў Польшчу

Упершыню на беларускай мове артыкулы
пра спробу адраджэння уніяцкай царквы ў 1920-х гг.

Пасля з'езда прыхільнікаў уніі ў Вільні

З'езд, які адбыўся ў Вільні 9 - 10 лістапада [1926 г.], у нашы часы стаў першай нарадай біскупаў таго кшталту. 330 гадоў прайшло з часу абвяшчэння памятнай Берасцейскай уніі. Потым мы ведаем пра шматлікія сіноды, на якіх вирашаўся яе далейшы лёс, аднак не ведаем, ці адбыўся раней нейкі віленскі з'езд, які мог прэтэндэнтна папярэднічаць сучаснаму з'езду. Выбар месца быў вельмі трапны, бо мы маем смеласць сцвердзіць, што ў справах уніі Вільня адиграла значна больш важкую ролю, чым Львоў. [...]

Першая цяжкасць якую мае той, хто піша пра Віленскі з'езд - дакладнае вызначэнне яго харктару. Зразумела, што не важна, як мы яго назавем: з'ездам, канферэнцыям, нарадай ці неяк яшчэ, больш важнай справай з'яўляецца неабходнасць даць яму кваліфікацыю. Ці быў гэта унійны з'езд? Здаецца так, але ўніяцкія ўладыкі ў ім удзелу не прымалі і іх нават не запрасілі. Тады, можа, гэта быў з'езд лацінікаў? Не зусім, бо на ім слухалі даклады а. Марозава і а. Дамбровскага - святараў толькі ўсходняга абраду - а кандыдаты ў унію праваслаўных асобы, толькі ўвіваліся вакол з'езда. Не будзе дакладным і трэцяе вызначэнне: з'езд біскупаў савецкага памежжа, бо ў Вільні не былі прадстаўлены Львоўская і Станіславаўская грэка-каталіцкая архідыяцэзія, не было і лацінскіх біскупаў з Галіцыі, дыяцэзіі якіх не пасрэдна мяжуецца з Саветамі. Таму і не будзем выдумляць доўгую і складаную назуву, якая б магла пасаваць гэтаму з'езду.

У з'ездзе прымалі ўдзел віленскі (старшынстваваў) і магілёўскі архібіскупы, а таксама біскупы з Люблюна, Ломжы, Седліцы і Пінска. На жаль, з-за хваробы біскупа не быў прадстаўлены Луцк. Сакратаром на з'ездзе стаў адзін віленскі біскуп-суфраган, бо іншыя суфраганы (з Люблюна, Луцка, Седліцы) не прысутнічалі, не гледзячы на тое, што пытанні уніі для іх не чужыя. [...]

З'езд праходзіў у форме закрытых спрэчак падчас якіх былі праслушаны шматлікія даклады. Дакладчыкі мелі права даваць дадатковую інфармацыю толькі па тых пытаннях, па якіх яны выступалі. [...] Магчыма таму з'езд уніёс мала новага ў тэорыю і практыку польскай унійнай працы. Але агульную цікавасць выклікаў асцярожна рэдагаваны і выдадзены пасля з'езду камунікат.

Заяўленай мэтай з'езду было ажыўленне і ўніфікацыя унійнай працы. Гэтакае шырокое акрэсленне мэты трошкі абцяжыла падрыхтоўку дакладаў. Дадалася і другая проблема - на чытанне дакладаў давалася мала часу, на што скардзіўся шмат хто з выступаўцамі.

Самым вялікім быў даклад а. Марозава. Каб надрукаваць яго

даклад, дык гэта брашура сталася б надзвычай цікавай нават для тых, хто не падзяляе ўсе погляды архімандрыта. Не будзем тут цалкам пераказваць змест гэтага цікавага даклада але спынімся толькі на некалькі яго тэзах:

- хрысціянскі ўсход, у асноўным, не жадае, каб разам з католіцызмам (не лацінізмам) ён быў ўцягнуты ў арбіту спецыфічнай заходняй, чужой для яго культуры;

- найлепшая называй для абраду з'яднаных з Рымам праваслаўных была бы назва "праваслаўна-каталіцкі абраад", а вернікі зваліся "праваслаўныя католікі";
- значна большай, у асноўным маральнаў апекай, трэба атачыць новых вернікаў Сусветнай царквы і для гэтага ў Вільні стварыць асобны генеральны праваслаўна-каталіцкі вікарый, залежны ад мясцовага архібіскупа.

Тэзы а. Марозава, можа за выняткам першага, былі цалкам адхіленыя.

Я чую, што а. Марозав быў вельмі пакрыўджаны і больш не бачыць сабе поля для працы ў нашым грамадстве. Але, пэўна не маюць рацыю чуткі аб вяртанні Марозава ў праваслаўе, якія распускае эндэцкую прэсэ (у 1927 г. архімандрит Піліп Марозав і на самрэч зноў стаў праваслаўным. У 1944 г. у Вільні ён быў забіты бальшавікамі. Вядомы праваслаўны царкоўны гісторык Міхаіл Польскі лічыў яго пакутнікам за веру. Гл: Польскі Міхал. Новыя мученикі Российскія. USA. Jordanville, 1957. T. 3. C. 676. https://books.google.by/books?id=GCyGDwAAQBAJ&pg=PA676&ots=4HFskj_IMn&dq=архімандрит%20філіпп%20морозов&pg= PA1#v=onepage&q=f=false - Л.Л.) Зараз у каталіцкім свеце унійная ідэя з кожным днём узмацняецца, і таму гэтыя малады і адукаваны святар знайдзе для сябе адпаведнае месца з значна больш спрыяльнай атмасферай па-за межамі Польшчы.

Езуітаў усходняга абраду з Альбярціна презентаваў адзін з самых заслужаных членаў свайго ордэна, суперыёр а. Пянткевіч разам з сваім актыўным супрацоўнікам а. Дамбровскім (а. Уладзімір Пянткевіч, SJ (1865-1933), а. Антон Дамбровскі, SJ. - Л.Л.)

Пра тое, што з'езд прытрымліваўся сваёй лініі, а не лініі гэтак папулярных у Вільні эндэкаў, добра сведчыць той факт, што сярод дакладчыкаў быў і а. Андрэй Цікота, суперыёр Марыянаў у Другі. У яго выступе меліся чатыры галоўныя тэзы:

- катэхізацыя і навучанне беларускага народа павінна адбывацца на беларускай мове;
- уніяцкія місіі павінны працаваць на гэтай жа мове;
- неабходна арганізацыя каталіцкага выдавецтва для процідзейння метадыстам (пратэстан-

там - Л.Л.) і камуністам;

- нарэшце, неабходна за- класці місійныя пляцоўкі ўсходня- га абраду ў такіх месцах як Лявон- паль, Шкунцішкі, Ёды і інш.

Для пасляднага вобразу трэба дадаць, што віленскі Архіпастыр загадаў аднаму з выбітнейшых у нас дэканаў, які лепш за іншых арыентуеца ва ўніяцкім руху, падаць рапарт-мемарыял пра гэтую праблему. Мемарыял быў дасла- ны на з'езд, і ў ім мелася шмат трапных заўваг і каштоўных думак.

Усе прачытаныя даклады і дасланыя тэксты былі далучаны да дакументаў з'езда. Размова ішла пра Божую справу, і таму нам трэба быць аптымістамі, як сцвярджае нямецкая прымаўка: "Божы млын працуе марудна, але пэўна".

Трошкі пра сам з'езд

Што нам абвясціў пасля з'ездаўскі камунікат? Апрача паслання да св. Айца ў Рым і апрача слоў пра марудны і таямнічы У- ход, у камунікаце можна ўбачыць наступнае:

- Памяркоўны бірытуалізм;
- Пэўнае разуменне психа- логіі ўсходняга люду;
- Згоды пакінуць ім іхні абраад;
- Прыніцце называ "славян- ска-каталіцкі" як для абраду, гэтак і для асоб;
- Констатацыя сталага пры- току ў Сусветную царкву новых вернікаў.

Акрамя таго, мы даведа- ліся, што негатыўные стаўленне да супольнай працы з базыльянамі на тэрыторыі Беларусі і Украіны ўсё яшчэ існуе і кіраваць унійнай справай на тэрыторыі Віленскай архідыяцэзіі, як быццам, даручана біскупу Міхалкевічу.

Але нас моцна нацяржвае дзейнасць святара Леснаброд- скага, нацяржвае як сама яго асона, так і яго метады. Касцёл і Царква - гэта два сужэнцы, якія дугоі час жывуць у разводзе і не маюць звязкі стрымліваць ці пры- ніжаць самі сябе, і таму касцёл ні- чога не выйграе ад прыніжэння царквы праз дзейнасць а. Леснабродскага (былы праваслаўны святар з Пастаў а. Уладзімір Леснабродскі, у 1927 г. вернікі яго царквы перайшлі ў каталіцызм. - Л.Л.)

Але на мінульым тыдні ад- былася яшчэ больш горшная рэч. Унія ў Вільні практычна зраслася з дзвюма асобамі, выкінутымі з царквы віленскім рускім грамад- ствам. Адна з асоб мае ў сваім мі- нульм крымінальную пляму, а другая ў вачах рускага грамадства з'яўляеца прыладай у руках дэ- фензіўны, якая даўно ўжо суне свой нос у справы уніі, і адначасова крініцай інфармацыі аб праваслаўным і рускім грамадстве для эндэцкага "Дзённіка Віленскага". Пачыранеўшы ад сорому чыталі мы ў віленскай прэсэ пра гэтых "навярнуўшыхся". (Гл: Slowo. № 270 (1280), 19 лістапада 1926. Газета

паведамляла, што адзін з самых старых праваслаўных святараў Вільні, пратоіерэй Васіль Гапановіч разам з дыяканам Савічам прысягнулі біскупу Міхалкевічу. Да гэтага з-за канфлікту з духоўным ўладамі Гапановіча пера- вялі ў Глыбокае, дзе ён разам з сваім дыяканам і перайшоў у унію. - Л.Л.). Яшчэ некалькі такіх навярнаніяў - і слaben'кая ў Вільні унія можа закончыцца. Шляхетны лютаранскі пастар А. Нідра з-за афера вакол кальвінскага збору ў Вільні ў лісце да аўтара гэтага а-

тыкула напісаў, што ён не хоча, каб яго збор стаўся вядром для памы- яў. Словы вядомага пастыра пры- дадуцца і нам. Яны не былі б пат- трэбныя, каб перад прыняццем двух "апосталаў" спытаціся пра іх у людзей, якія добра дасведчаны ў справах віленскага рускага грамадства. Асцярожна з тымі, хто навярнуўся!

P. Kantryba [Талочка Ул.]
Pojezdzie unjonistycznym w Wilnie // Preglad Wilenski. 1926. № 20. S. 2-3.

Пасля сыходу

архімандрыта Марозава

Сышоў, ... не першы і пэўна не апошні.

Спраўдзіліся чуткі, якія не даваў веры. Што ім кіраваў? Яшчэ раней чуў і яшчэ гучней чую зараз пра кар'ерызм, якім кіраваўся архімандритам Марозавым. Але я ведаю, што: "Чужая душа потем- кі". Вядома, што кар'ерызм не з'яўляецца ўласцівым толькі для святараў праваслаўных царквы, бо, на жаль, бачым яго і ў святараў розных веравызнаніяў і абраду, у тым ліку, каталіцкага касцёла. Вядома, што ён не з'яўляецца цнотай. Але, калі адны святари ўнікаюць пасадаў, дык іншыя ў такай жа ступені іх прагнучы. Калі здольны чалавек зойме высокое становішча і зробіць на гэтай пасадзе нешта каштоўнае, дык гэта можа лічыцца станоўчай амбіцыяй і гэта ўсе ж адрозніваецца ад простай пыхі і кар'ерызму.

Кажучы пра гэтага новага супраціўніка, не хацелася б ісці старой дарогай і шукаць толькі яго самыя нізкія імкненні. Генезу сыходу архімандрита Марозава можна прадставіць наступным чынам: ён перавышаў сваёй тэалагічнай адукцыяй калег, якія ў апошнія гады, але пасля яго перайшлі ў касцёл, на цэлу галаву, да таго ж архімандриту Марозаву прыйшоў з ужо гатовай праграмай.

Па яго меркаванні, перад усім, належала захаваць назыву "праваслаўны" як для новых вернікаў, гэтак і для абраду. Далей, павінна быт з'явіцца пэўная форма іерархічнай незалежнасці ў выгля- дзе постаці экзарха (генеральнага вікарья) пры лацінскім архібіскупе. Наколькі ведаю, Марозав на працягу 1,5 гадоў як мог, казаў пра гэтую праграму: выступаў з ам- бона, пісаў мемарыялы, адстой- ваў яе ў размовах ... Не хаваў гэту праграму ні ад біскупа Мату- левіча, якому прынёс прысягу, не хаваў яе ў Рыме, Львове, Варшаве (у нунцыя), Познані (у прымаса). Было бачна, што гэтая праграма мае для яго самую вялікую вагу. Але на з'ездзе біскупаў яго пра- грама была цалкам адрынута. Архімандрит Марозав адразу страйці апору пад нагамі і аказаўся ў над- звычай прыкрай сітуацыі - трэба было баравіцца ад двух бакоў. Но праграма, якую, пакідаючы пра- васлаўе, ён пропагандаваў перад праваслаўнымі, была не прынятая касцёлам - то, што ён спадзяваўся

Ёсць, безумоўна, годнае ўвагі, хоць не пазбаўлене хібаў, меркаванне лідара фландскіх прыхільнікаў уніі, выказане ім у лісце да майго знаёмага некалькі месяцаў таму. Пасля азнямлення з канцыпцыяй а. Марозава, ён напісаў: "Дзякую за лісты архіман- драта Марозава. Мы тут усе цалкам падзяляем яго ідэі, якія вельмі подобныя на нары. ... Цал- кам не дзівіць тое, што нехта з тых, хто д-лучыўся, вярнуўся ў праваслаўе. Гэта быў провід. Але ідэя экзархата, залежнага ад ві- ленскага архібіскупа, была бы выдатным сродкам для ажыў- лення унійнага руху і з'яднання. Ідэя называецца тых, хто прыняў каталіцызм праваслаўнымі като- лікамі, з'яўляеца слушнай. Вось ужо год як мы яе пад-тримлі- ваем". У тым жа лісце ён жадаў а. Марозаву шмат цярпілівасці на ця- жкім шляху унійнай працы.

Але калі ж архімандрит Марозав увойдзе ў праваслаўны манастыр св. Духа і за ім зачы- няцца манастырскі дзвіры, тады, пераступіўшы парог, а. Марозав, нядзяўні фаварыт эндэкаў, пала- нізатар віленскай праваслаўной гімназіі і русіфікатор нашай уніі, пачне новы, трэці перыяд св

Пётр Бурэц - дудар малавядомы і добра вядомы...

Давядзенца падкарэктаваць карты, перапісаць значную частку кнігі "Дудары Глыбоцкага краю" і падрыхтаваць яе трэцяе выданне, але справа таго вартая. Вось і яшчэ адзін дударскі след у Глыбоцкім краі з абарваных кавалачкаў склаўся ў адну цэласную і як жа важную і нават у нечым сэнтыментальную карціну. Аказваецца, што даваенна гудара Пятра Бурца мы шукалі не там, дзе трэба - не ў тым баку. Справа ў тым, што сляды зблытала публікацыя ў СБ (2011), а пазней памылку паўтарылі ў часопісе "Дудар" (2012). Вёска Асінаўка, што каля возера Шо, і вёска Псуя, сталі няіснімы "Свілінай" і "Слівінай". Для мяне як для аўтара кнігі "Дудары Глыбоцкага краю" і заснавальніка фесту "Дударскі рэй" было вельмі важна знайсці больш інфармацыі пра Пятра Бурца. Даволі шмат часу я правёў у пошуках таямнічай вёскі, якой няма ні на сучасных ні на старых картах Глыбоччыны. У выніку, парайшыся з Кастусём Шыталем, мы прыйшлі да выяснавы, што хутчэй за ёсё на ўвазе мелася вёска Свіла - сучучнасць з міфічнай Свілінай і Слівінай. Хоць след здаўся быць інтуітыўна малаверагодным. Аднак летам 2020 я аб'ездзіў тую Свілу ўздоўж і ўпоперак і нават знайшоў на мясцовых могілках Бурэцоў, пэўна далёкіх сваякоў нашага дудара. У выніку рэчаінасць аказаўся больш простай. Прыйсніўшы Змітра Сасноўскага на ўспаміны, урэшце выявілася, што Пётр Бурэц быў з той самай вёскі, што і Мікола Карапткевіч, які расказваў пра яго Змітру Сасноўскому ў 2007 годзе, падчас дударскай экспедыцыі ў наш край. У дакументальным фільме Змітра Сасноўскага "Старыя інструменты Беларусі", назва вёскі пазначана правільна - "Асінаўка".

Больш за тое. У тэлефоннай размове Зміцер Сасноўскі пачаў прыгадваць іншыя, неймаверна цікавыя факты, якія не ўвайшлі ні ў фільм, ні ў ягоныя публікацыі. Аказваецца, што Мікола Карапткевіч быў вучнем Пётры Бурца і нават праз больш чым паўвеку ўмёў спрытна тримаць дуду і перабіраць пальцы.

Пры нагодзе цяпер трэба выбрацца ў Асінаўку і ўпэўніцца ў тым, што месца пахавання адпаведна забяспечана і пазначана на карце. Для гісторыі дударства на Глыбоччыне гэта месца больш, чым сімвалічнае. На сённяшні дзень у нас ёсьць копія найстарэйшай дуды, некалькі іншых цікавасці

У Асінаўцы, у 2007 годзе яшчэ стаяла старая лазня Пётры Бурца, каля якой Змітра з дудой сфатаграфаваў Алег Белавусаў

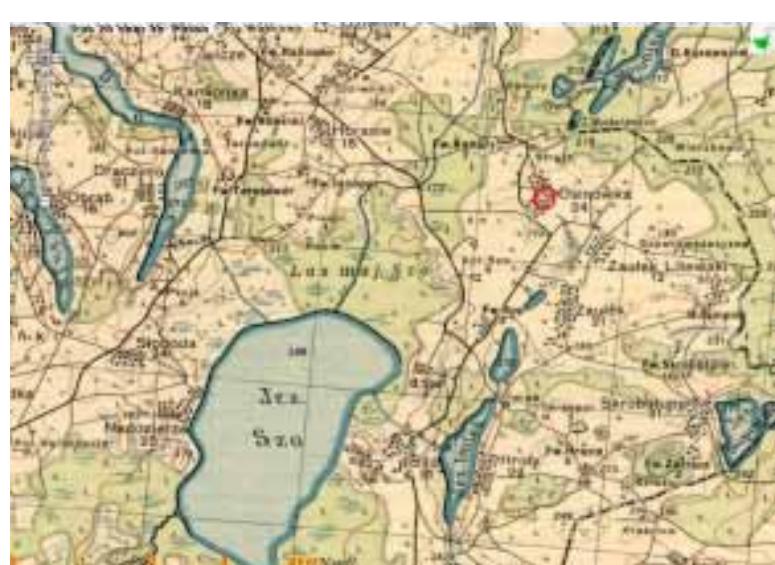

Але самае цікавае - той сам Алег Белавусаў, фатограф і ўдзельнік экспедыцыі на Глыбоччыну, пайшоў у пошуку цікавых кадраў гуляць з апаратам на мясцовых могілках і так знайшоў месца пахавання апошняга дудара! Пазней Мікола і яго жонка, Эмілія, пацвердзілі, што як раз там і пахаваны Пётр Бурэц, разам з жонкай Паулінай

вых сведчанні ў пра інструменты з Глыбоччыны-Дзісеншчыны. Маём у наяўнасці шраг гісторыі пра некалькіх самабытных дудароў з ваколіц Шо і не толькі. Ну а цяпер стала таксама вядомым месца пахавання аднаго з іх!

Але вось уласна і сам успамін Змітра Сасноўскага, напісаны адмысловы для кнігі "Дудары Глыбоцкага краю".

"У першай экспедыцыі, у 2007 годзе, апрача мяне ўдзельнічалі Андрэй Апановіч і Алег Белавусаў. Мікола Карапткевіч з радасцю паведаміў нам, што ў дзяяністве з вялікай цікавасцю поўзаў за "дзедам Пётрам" - таён звяртаўся да старога музыки,

Асінаўка, гміна Празарокі, Дзісенскі павет пазначана чырвоным кружком

ізноў заехалі да дзядзькі Міколы, то ўгаварылі яго ўзяць у рукі дуду. Спяраша ён адмаяўляўся, спасылаючыся на ўзрост, але ўсё ж пагадзіўся, а пасля з веданнем справы прафесійна ўзяў дуду. Ён надзымуў у меҳ паветра і пачаў перабіраць просценкі найгрыш. Алег Клімаў у сваім артыкуле з 2011 года апісаў наш прыезд у 2007 не вельмі дакладна. Мікола Карапткевіч

тады праста вельмі расхваляваўся, хадзеў паказаць сібе як з найлепшага боку, але ўзрост, здароўе і пальцы былі ўжо, вядома, не тыя. Ён нават папрасіў не выкарыстоўваць відэа самога грання. Маўляў - не так, як дауней. Сцрайце, малыцы, каб мне не было сорамна. Я на поўным сур'езе лічу яго апошнім старым дударом у Беларусі. Тая сустрэча і размова была для мяне вельмі знавай. На нейкім метафорычным узроўні адбылася сімвалічная перадача яшчэ ў той час захаванай часткі жывой дударскай традыцыі. Беларуская дударская традыцыя атрымліваеца не зусім як бы і перарваная. На дудзе, на якой свае апошнія гукі выдаў Мікола Карапткевіч, я пазней вучыў іграць маладых дудароў. Граю на ёй і па сённяшні дзень. А згадкі пра апошнія дудара трапілі ў кнігі і захаваліся на фота і відэа. Падчас нашага чарговага прыезду да Міколы Карапткевіча ў 2011 годзе гаспадара ў хаце мы ўжо, на жаль, не заспелі. Яго старэйшая сястра, якая жыла побач паведаміла, што брат вельмі хворы і ўжо доўгі час ляжыць у палацкай больніцы.

Ужо зусім не такія, калі практикуешся рэгулярна. А тут мінула больш чым паўстагоддзя... Па-другое, дуда гэта інструмент, які патрабуе нядрэнай фізічнай падрыхтоўкі. У книгах пра даунейшых дудароў такіх гісторый дзясяткі - "у старасці ўжо не граю", "хвароба не дазваляла надзімца меҳ", "сіл у старога грацу не было".

Вяртаемся да Пятра Бурца. Паасобныя шматкі інфармацыі пачалі неяк усё больш гарманічна складвацца ў агульную карціну. Ажно падумаліся - дык ці не той гэта "дудар беларускі" Дзісенскага павета са славутай паштоўкі?! Звестак пра іншых вядомых дудароў з Глыбоцкага краю таго перыяду не захавалася. Пётр Бурэц вельмі нават мог быць тым самым дударом, для сфатагравання якога са свайго Мікалаёва або Завідзічаў мог выбрацца вядомы фатограф Міхаіл Кусцінскі. Час выканання фотаздымка і геаграфія сыходзяцца. Кусцінскі быў родам з Лепельшчыны, а жыў у Мікалаёве, каля Дзісны. Вёска Асінаўка, дзе жыў вядомы на ўсю ваколіцу дудар, якраз на даунейшым і цяперашнім шляху з аднаго ў другі маентак. Самабытных дудроў з прыгожымі інструментамі ўжо тады было адносна мала. Пра гэта піша Еўдакім Раманавіч Раманай, беларускі этнограф, фалькларыст і археолаг, у 8-м выпуску выдання "Беларускі сборнік" (Вільня, 1912): "Достать хороший экземпляр дуды тепер уже нелегко даже и

Мікола Карапткевіч надзімае дуду

Хто-нікто будзе аспрэчваць то, што Міколу Карапткевіча можна лічыць апошнім дударом, але я веру Змітру Сасноўскому. Па-першое ён быў у Карапткевіча не адзін, а з іншымі дударамі, якія не долі б зманіць ці нешта дадумаць. Па-другое Сасноўскі навуковец, аўтар некалькіх кніг па гісторыі музычнай традыцыі Беларусі. Таленавіты збіральнік і музыка. Усё пра, што ён казаў мне ў размове пацвердзіліся цудоўнай фотаспраўдзячай Алега Белавусава. Адзінае пытанне выклікае адсутнасць відэа-запісу моманту грання Карапткевіча, хоць сам момант апавядання запісаны на відеа і стаў часткай фільма "Старыя інструменты Беларусі". У сваім успаміне Зміцер аднак дае даволі лагічнае тлумачэнне чаму запіс грання выкарыстоўваць было неэтычна. Я добра разумею, чаму запіс не мог атрымліцца. Бывае месяц напралёт не хапае часу, каб пайграць на дудзе. Тады бярэш інструмент у рукі, і... пальцы

(Заканчэнне на стр. 8.)

Віталь Воранаў

Пётр Бурэц - дудар малавядомы і добра вядомы...

(Заканчэнне. Пачатак на ст. 7.)

Пра такога маштабу славу ў міжваеннай Польшчы, дзе беларуская культура існавала пад прыгнётом - дудар Пётр Бурэц мог толькі памарыць. Што ўжо казаць пра пачатак стагодзя ў Расейскай Імперыі. У 1904¹ годзе слова "беларус", "беларускі" былі фактычна пад забаронай. Нагадаем, што верш Янкі Купалы "Бела-

у 1905 годзе. Хоць якасць фотакартачкі на паштоўцы нашмат лепшая за варшаўскую публікацыю, кадр шырэйшы, больш выразны. Эта магло бы сведчыць пра тое, што рэдакцыя мела доступ да арыгінальнага фотаздымка і што паштоўка не была перадрукам з польскай газеты. Імя дудара на паштоўцы аднак не пазначанае - так як бы рэдакцыя не хацела выстаўляць

які дударом "старычком" стане толькі ў 30-ыя і 40-ыя гады, час дзяцінства Міколы Каараткевіча. У дуды на фотаздымку даволі вялікі, у параўнанні з іншымі захаванымі дудамі меж які нагадвае нудзьмуты "пузырок", "вялікі меж які доўга трymаў паветра".

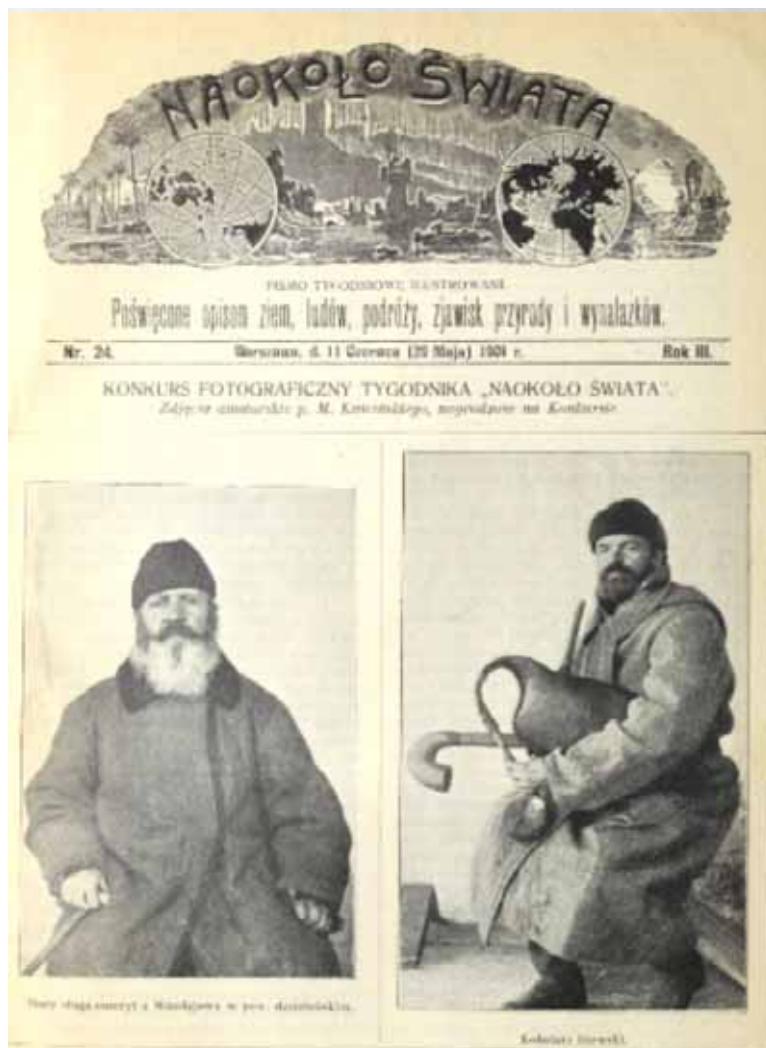
Дарэчы, копію дуды⁴ з фотаздымка ў 2018 годзе зрабіў майстар Сяргей Чубрык.

Заўважым, што на старым фотаздымку дудар трymае дуду да-кладна так, як на відэа прэзентуе Мікола Каараткевіч, больш спераду, чым з боку пад пахай. Апрача таго ёсць і цікавае супадзенне - элемент традыцыйнага адзення дудара на фотаздымку называецца бурка-бурнос, а на Глыбоччыне праста - "бурак" (параўн. з Бурэц). Доўгая мужчынская верхняя вопратка з башлыком, шытая з даматканага валенага сукна, часцей без падшэўкі, мела назуву "бурук". На грудзях і па баках рабіліся праразныя кішні, на спине - хлясцік. Бурку апраналі на іншое адзенне (світку, кажуху, паўкаждуху), каб яны не прамакалі і каб было цяплей.

Безумоўна, Мікола Каараткевіч ніколі не стаў дударом маштабу Пятра Бурца. Аднак, ён захаваў яскравы ўспаміны пра дудара, напоўненыя аўтэнтычным дзіцінским захапленнем. Таксама ён пацвердзіў цікавы факт трymаення межа дуды больш спераду, на грудзях, чым збоку пад пахай. Чалавек, не знаемы з тэмай, звычайна трymае дуду на выцягнутых руках, не ведаючы, што да чаго і з якога боку. Што казаць - нават дудар пачатковец гук і меж трymае звычайна нязграбна і няўмела, што можна пабачыць на многіх відэазапісах. Гранне на дудзе вымагае вывучэння даволі складанай маторыкі пальцаў і рук, адпаведнай паставы цела і каардынацыі. Мікола Каараткевіч таксама быў занадта добра знаёмы з дэталямі дударскага майстэрства (дэталёвая інфармацыя пра пішчыкі і заломванне трубкі⁵ для ўздзімання паветра) - як для звычайнага назіральніка. Тым больш, што слова Міколы Каараткевіча пацвярджаны таксама сведчаннем цымбаліста-віртуоза Васіля Радзюша (1928 г.). "Надзымець, надзымець, надзымець, поўны гэты пузырок, ну а тады воздух сходзіць, ну і пальцами перабіраець і песню... Красіва ігра старычок". То бок, укосна пацвярджаеца інфармацыя пра вялікі меж, пра выконванне спеваў падчас грання і пра спрыт старога музыканта. Што, дарэчы, з вуснаў самога таленавітага музыканта гучыць як двайное признанне майстэрства. Трэцім сведкам з'яўляецца жонка Міколы Каараткевіча - Эмілія Каараткевіч (1924 г. - на 6 гадоў старэй за мужа). Жанчына разам з мужам жыве ўспамінала паставу дудара і способ грання Пятра Бурца. Больш за тое - польская каладзінка (лагранічная застава) са-

Пагранічная стражніца (застава) на адрэзу Падсвіле

русы" (1905-1907) быў забаронены цэнзурой і выйшаў толькі пад змененай назвай "А хто там ідзе?". Цікава, што ў 1904 годзе ў Варшаве газета на польскай мове магла выходзіць без пешаршод. Першая ж легальная газета на беларускай мове - "Наша доля" (Вільня) выйшла толькі ў 1906 годзе. Дык вось, у часопісе "Naokoło swiata" дудар падпісаны без ведання справы або па патрабаванні цэнзуры ці са-мацэнзуры: "Kobziarz litewski".

Ужо пазней у беларускім выдавецтве "Загляне сонца і ў наша ваконца" (Пецярбург) выйшла паштоўка, яку мы ведаєм з подпісам "Dudar Bielarski"². Было гэта паміж 1906-1914 годам (гады існавання выдавецтва). І гэтая акалічнасць вельмі цікавая. Паходжанне дудара было абазначана Дзісенскім паветам. Да-рэчы, у той жа серыі выдаваліся таксама паштоўкі з акторамі Ігната Буйніцкага³. Значыць выдавецтва хутчэй за ўсё ведала імя дудара - дудар мусіў быць вядомы. Кантакту з фотамайстрам Міхалам Кусцінскім у рэдакцыі быць не магло - той памёр

яго на патэнцыйныя, непрыемныя на-ступствы. Трэба браць пад увагу гісторычна-культурныя акалічнасці таго часу. Але вернемся да самога дудара.

На фотакартачцы яшчэ ад-носна малады мужчынаў сіле веку (35-45 гадоў),

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Эдуард Акулін, Алена Анісім, Алеся Аўласевіч,
Юрась Бабіч, Марыя Баравік, Аляксей Карпенка,
Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч,
Станіслав Суднік, Людвіка Таўгень, Алег Трусаў,
Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://nslowa.by/>

<http://pawet.net/> <http://kamunikat.org/>

<http://tbm-mova.by/> <http://belkiosk.by/>

цинскага быў ўзнагароджаны ў конкурсе зладжаным рэдакцыяй.

² Адзін з асобнікаў захоўваеца ў Нацыянальнай бібліятэцы Польшчы, і спецыялісты датуюць яе 1905-1920 гг. Глыбочкі краязнавец і аўтар кнігі "Глыбокае на старых паштоўках" (1998) Уладзімір Скрабатун вызначаў, што паштоўка была выда-дзена ў Пецярбургу, у беларускім выдавецтве "Загляне сонца і ў наша ваконца", значыць паміж 1906 і 1914 годам. Датаванне Уладзіміра Скрабатуна больш дакладнае за біблія-тэчнае. Аналіз стаў магчымым дзякуючы перапісцы з Нацыянальнай бібліятэкай Польшчы і атрыманню выявы адваротнага боку паштоўкі, якая, калі не лічыць газетных выданняў, публікуецца ўпершыню.

³ Трупа двойчы выступала ў Пецярбургу разам са сваім дударом Адамам Шульгом у 1911 і ў 1912 гадах.

⁴ Дуда была зроблена да Другога міжнароднага фесту дударскіх рэгіёнаў і з'яўляецца рэплікай дуды з паштоўкі. Інструмент зрабіў майстар і дудар Сяргей Чубрык. Заходзіўшы асноўныя рысы і формы дуды са старой выявы, Сяргей гарманічна ўвёў таксама ўласныя, аздобныя элементы.

⁵ "Магчымы, дудар пры на-дзіманні межа трymае соску зубамі, а пасля таго ён мог заломваць яе пад паху, каб паветра не выходзіла, і спя-ваць. Калі паветра скончвалася, цыкл паўтараўся зноў", - Алеся Сурба.

Аўтары цалкам адказныя за падбор

і дакладнасць прыведзенай інфармацыі.

Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідской друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінскай, 23.

Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".

Газета падпісана да друку 30.11.2020 г. у 17.00. Замова № 2740.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1200 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 2,65 руб., 3 мес.- 7,95 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.